

IN MEMORIAM
ГОРДАНА ГОРДИЋ (1939–2022)

ВЕРА ПАВЛОВИЋ ЛОНЧАРСКИ

Првог јула нас је напустила Гордана Гордић, историчар уметности – конзерватор, истраживач и проучавалац београдског архитектонског наслеђа, посвећеник и промотер културне баштине и њен врсни зналац.

Гордана Гордић је рођена у Београду, где је завршила основну школу, гимназију и студије историје уметности на Филозофском факултету. Још током студија се заинтересовала за историју архитектуре, којој је био посвећен и њен дипломски рад. Наклоност архитектонској баштини омогућила јој је да буде 1962. године примљена у тек основани Завод за заштиту споменика културе града Београда, у којем је тада само десетак архитеката, историчара уметности, етнолога и археолога крчило путеве заштите споменичког наслеђа. Без узора које би могла да следи, предано је и систематично радила на евиденцији, проучавању и валоризацији градитељских дела. Посебну пажњу су јој привлачиле куће које по тадашњим мерилима нису имале споменичка својства, али су биле вредне по другим критеријумима. Њихове стилске или типске карактеристике и значај који су имале за развој архитектуре нису им омогућавале да буду уписане на листу споменика

културе, али су сведочиле о мало познатим гради-тељима, о градским амбијентима, о њиховим вла-сницима – укратко о духу прошлих времена.

Архитекџионско наслеђе града Београда II, об-јављено 1966, годинама је остало једини релеван-тан попис баштине града. Такође, допринело је другачијем погледу на до тада занемарену или ни-подаштавану архитектуру. У наступајућим година-ма и деценијама показало се колико је Гордана Гор-дић била у праву када је указала на потребу њене ревалоризације.

Била је у праву и када се залагала за очува-ње уличних потеза или целина са свим пратећим објектима, калдрмисаним двориштима и чесмама, свиме оним што је Повељом из 1972. године и на светском нивоу било препознато да је од значаја за очување духа града.

Посебно ваља истаћи улогу Гордане Гордић у методологији израде просторних и урбанистич-ких планова, који су често, у име прогреса, неги-рали вредности постојећег архитектонског насле-ђе. Кућа Јеврема Грујића, Палата „Зора“, Манакова кућа, потез Господар Јованове улице, куће у непо-средној околини Доситејевог лицеја или Манакове куће, плановима су били предвиђени за уклањање. Гордана Гордић је тада указала на погрешан при-ступ баштини, предочила значај њеног очувања за оно што је касније препознато и чувано у циљу *добробити за друштво*. Могуће је да само струч-но становиште не би било довољно да Гордана Гор-дић није имала подршку културне јавности, меди-ја и грађана, који су јој веровали и подржавали је. Не без разлога. Она је сматрала да је јавност ра-да, сарадња с медијима, стечено поверење власни-ка и корисника кућа, рад са студентима исто оно-лико колико и рад са основношколцима – залог за очување београдског наслеђа. Није се преварила. Обраћањем медијима, јавности и доносиоцима од-лука наведене грађевине и целине су сачуване од рушења или преправки.

Разноврсност интересовања и потреба да се баштина Београда сагледа у свим њеним видовима условили су да објави збирку разгледница др Сер-геја Димитријевића – *Поздрав из Београда*, 1986.

године. Оно што је књигу разликовало од других, био је избор разгледница и њихов коментар, који је читаоцима дао потпуни увид у некадашњи град и његове особености. Само неко ко је познавао град онако како га је познавала Гордана Гордић могао је да Београд из успомене постане град у којем се жи-ви. На том трагу је и *Кнез Михаилова кроз објек-тив*, из 1988. године.

Паралелно са истраживањем ликовних изво-ра, бавила се историјатом изградње школских згра-да, о чему сведочи књига *Тойчидерска основна шко-ла* из 1987. године.

Кнез Михаилова улица је била простор који јој је за њу увек био инспиративан, било да се ба-вила појединачним грађевинама, задужбинама и задужбинарима или архитектима. *Кнез Михаило-ва улица: јуче, данас, суџира*, из 1991. године, и *Кнез Михаилова улица*, објављена 1995, значајан су до-принос заштити целине од изузетног значаја.

Специфичношћу посла везана за потомке угледних београдских породица, од којих је систе-матски прикупљала податке о некадашњем Београ-ду, Гордана Гордић је била не само један од њихових

најбољих познавалаца већ и неко ко је пре других схватио значај приватне историје за историју града. Имајући то у виду, Историјски архив Београда ју је ангажовао за приређивање, коментаре и објашњења у књизи *Усион Београда*, објављеној 1994, и *Усиону Београда 2*, 2000. године. Темељна и свеобухватна историја породица које су стварале некадашњи Београд омогућила је да се сачувају драгоцени подаци.

Стално истичући да ће се споменици културе лакше штитити уколико грађани буду обавештени о њиховом значају, Гордана Гордић је готово свакодневно радила прилоге за новине и телевизију. Иза имена бројних аутора који су постали познати по бављењу Београдом и његовим културним наслеђем, стоји труд особе која је то чинила без ауторске претензиозности. Данас, када су та знања много лакше доступна, треба подсетити да је све то за нас који се бавимо заштитом, а пре свега за Београд, радила историчар уметности –конзерватор Гордана Гордић.

Упорност и ентузијазам нису је напустили ни деведесетих година, када је бављење наслеђем било на маргини. Нема ничег што је изгледало неприхватљивије од пројеката о уметничким и архитектонским везама између Париза и Београда, Прага и Београда и Москве и Београда у време санкција и изолације земље. Није постојао ни проценат вероватноће да би било ко у Европи био заинтересован за њих. Упркос опструкцијама, недостатку разумевања и финансија, изложбе су изашле у свет и показале да културно-историјско наслеђе може да уклони баријере. Са предрасудама у Паризу 1994. и Прагу 1997, није се било лако изборити. Њих је надвладала вера у европско заједништво културне баштине. У коауторству с Вером Павловић Лончарски, Гордана Гордић је поред изложби: *Париз–Београд, сведочанства и њерсекејиве* и *Праг–Београд, архитектонске сјоне*, приредила и изложбе *Руски архитектји у Београду*, 1998, *Архитектја Констјантјин Јовановић*, 2001, и *Београд 1867*, 2003. године.

И већ када је реч о везама са Европом, неопходно је истаћи да је, пре него што су *Дани евројске баштјине* почели званично да се обележавају у Ср-

бији – Гордана Гордић то радила незванично, тако што је позивала грађане да посете Завод за заштиту споменика културе града Београда, упознају се с његовим радом, дају своје предлоге или изнесу замерке. У годинама када су *Дани евројске баштјине* постали званична манифестација Гордана Гордић је постала њен стални сарадник. Бројни Београђани су своја прва знања о градитељском наслеђу Београда, а неки и једина, стекли захваљујући њој.

Првим знањима би се могли похвалити и сви они *од 7 до 77 јодина* који су читали текстове о Кнез Михаиловој улици и Теразијама у неколико бројева *Полијикиној забавника*. С новинаром Миленком Тодоровићем учинила је хвале вредан искорак и омогућила да често незанимљиве историјске податке презентује на свима прихватљив начин. И ученици основних школа који су у организацији Дома пионира учествовали у квизу о културној баштини Београда своја прва знања су стекли захваљујући Гордани Гордић. Није сматрала да то треба да ради неко с мањим ауторитетом. Напротив.

Одлазак у пензију 2004. године, после више од четири деценије проведене у Заводу за заштиту споменика културе града Београда, ништа није променио у њеном радном елану. Доказ су бројни објављени радови и ауторске изложбе: *Нови двор*, 2004; *Дворови на Теразијама – некад и сад*, 2005; *Стјари двор*, 2005; *Зјрада јјалатје Владе Рейублике Србије*, 2006; *Кућа Јеврема Грујића и Украси на београдским фасадама*, 2007; *Зјрада Класне лујирјје и Пућ високој школстјва – два века велике школе*, 2008, у коауторству с Милојком Гордићем; *Задужбине и задужбинарстјво у тјрадицији срјској народа*, 2009, монографија 2014; *Архитектјонске сјоне Београд–Рим, Фојомонојрафија о архитектјонским делима арх. Николаја Петјровича Краснова*, 2010; и *Срјске јјалатје у Трсјју*, 2015. године.

Награде и признања која је добила Гордана Гордић за дугогодишњи рад и трајан допринос развоју града Београда бројни су и значајни: Награда Друштва конзерватора Србије за допринос заштити културног наслеђа 1997. године, Златни беоцуг КПЗ Београда 2001. године, Награда Руске академије архитектуре и Друштва архитеката

Русије 2000. за изложбу и каталог *Руски архивски у Београду*, награде и признања, повеље и плакете Скупштине града Београда, Урбанистичког завода Београда, Туристичке организације Београда, Дечјег културног центра, Захвалницу *Чувари баштине* Министарства културе и информисања поводом обележавања *Дана европске баштине* 2011. године и Захвалницу градске управе Града Београда за допринос промоцији и популаризацији наслеђа у оквиру манифестације *Дани европске баштине* 2012, 2019. и 2020. године.

Гордана Гордић је у много ствари била прва. Прва је препознавала вредности које нису биле општепознате, прва се борила за право опстанка амбијенталних целина, прва је схватила значај сећања савременика за историју београдског градитељ-

ства, улогу приватних архива. Прва је препознала моћ медија, чија је омиљена личност постала. Презентација културног наслеђа је било њено *верују*. Изложбе, текстови – подједнако у стручним часописима и локалним гласилима, затим предавања на Универзитету као и у дечјим културним центрима и школама, разговори с колегама или са грађанима на улици – све је водило истом циљу: очувању градитељског наслеђа.

Гордана Гордић била је узор генерацијама конзерватора, јавности тумач баштине, а београдском наслеђу добри дух који га је безрезервно штитио.

Вера М. Павловић Лончарски,

историчар уметности

verapavlon@gmail.com